

zeer karakteristiek met hun joviale, „goedronde” gezichten. Het binnenste vertoont een soberder teekening van een schip op het deksel en het karakter voor „lang leven en geluk” op den bodem.

Daarbij dient in het oog gehouden, dat vele grovere als ook fijnere soorten aardewerk in de buurt van Nagasaki vervaardigd werden en nog worden; onder de eerste groep behoort een soort poppen, voorstellend een „roodharigen” Nederlander met een helkleurigen haardos, in uniform. Ook Kyōto was een centrum van die kunstnijverheid, waar de Compagnie en particulieren hun bestellingen deden en waar men een tijdlang het oud-Delftsch heeft nagevolgd. Stukken van die soort zijn in verschillende Europeesche verzamelingen te vinden.

De Hollander, zijn omgeving en zijn voortbrengselen waren dus een soort curiositeit; aldus zien we hem, behalve op aardewerk en in netsukes, op de houtdrukprenten, waarvan een aantal boeken, zooals de „Nagasaki Miyage” (reisgeschenk uit N.) van Keisai Yeisen; de Nagasaki meishō zue (teekeningen van beroemde plaatsen uit N.) door Ishizaki Yushi en uit later tijd de Yokohama kaikō kibunshi (kijkjes uit de geopende haven van Y.) merkwaardige en goede voorbeelden geven *), terwijl ook de teekenaars niet alleen de westerlingen afbeeldden, maar ook hun stijl en werkwijze (perspectief en gebruik van olieverf) nu en dan overnamen. Een duidelijk voorbeeld van deze ontwikkeling vormt de reeds boven besproken teekening in Hokusai's „Mangwa”, 3e deeltje, bldz. 16, waarop de boomen door Chineesche karakters, de verdeeling en het verloop van de lijnen van de schutting door „kana”teekens, en het westersche huis door ons z.g. „dwarsschrift” zijn aangegeven (afb. 18). Daarnaast (op bldz. 15) zet de kunstenaar in een schema de begrippen voor „ooglijn, horizon” enz. uit. De verschillende deeltjes bevatten ook verder tusschen veel echt Japansch, allerlei „vreemdigheden”: negers, vuurwapenen, buitenlandsche dieren, enz.

Zoo ging het in de kunst, zoo ook in de wetenschap en techniek. Velerlei wijst op een zekere belangstelling voor, en zelfs op invloed van de buitenlanders en hun producten. Van die voortbrengselen noemde ik reeds de klokken, maar er zouden b.v. electriciteitsmachines, globes en medische instrumenten, die alle zijn nagemaakt en geteekend, aan zijn toe te voegen.

De geschiedenis van de „Hollandsche studie”, welke het begin mag heeten van de ernstige beoefening der westersche wetenschappen en hun mechanische toepassing is eveneens te illustreeren met tal van afbeeldingen, zooals het boek †) van Prof. Kleiweg de Zwaan er zoovele te zien geeft. Om daarbuiten nog een en ander te vinden, wat nog niet zoo bekend mag

*) In het werk van Kleiweg de Zwaan en Nagayama's platenatlas vindt men uit deze boeken een aantal reproducties.

†) Völkerkündliches und Geschichtliches über die Heilkunde der Chinesen und Japaner mit besonderer Berücksichtigung der Holländischen Einflüsse (Natuurkundige verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij v. wetenschappen).